

Sı Amaz Ermeni Iı Bölüm

– Sami Biber · 09 Haziran 2021

Kars'n geri alınmasından sonra Doğu Cephesi Komutanlığı, Türk Ordusu'nun güvenliği için Ermeni kuvvetlerinin Arpaçayı mıntıkasını ve Gümrü'yü boşaltması şartıyla ateşkes teklifini kabul ettiğini bildirdi.

Bu şart masaya oturmak için ileri sürülen şarttı. Bu şartın peşin pein kabul edilmesi halinde masaya oturulacaktı Ermenistan ile.

Ermeniler bu şartı kabul ettiler ve Ermeni kuvvetleri 7 Kasım sabahı Arpaçayı'nın batısını ve Gümrü'yü boşaltmaya başladılar

8 Kasım'da TBMM. Ateşkes antlaşması görüşmelerine başlanılabilmesi için şartlarını bir nota ile Ermenistan'a bildirdi. 1. Şart: Buna göre sulh müzakerelerine Gümrü'de başlanacak ve delegeler en kısa zamanda Gümrü'ye geleceklerdi. Ayrıca Ermeni tarafı, 2000 adet tüfek, 20 ağır ve 40 hafif makineli tüfek, üç batarya top, 4000 sandık piyade ve 6000 topçu cephanesi ile iki tren verecekti.

Ermenistan " N'aapıyorsunuz siz. Bu silahları size verirsek Bolşevikler karşısında hepten duman oluruz" deyip ilk etapta bu şartları kabul etmeseler de Türk ordusunun 13 Kasım 1920 de tekrar hareket başlatması üzerine " Tamam " Dediler. Yani daha ateşkes antlaşması şartları görüşülmeye başlanmadan sahaya 1-0 yenik çıkmışlardı.

22 Kasım'dan itibaren yukarıda belirttiğim ön şartların uygulanmasına geçildi Yani efendim Ermeniler , 2000 adet tüfek, 20 ağır ve 40 hafif makineli tüfek, üç batarya top, 4000 sandık piyade ve 6000 topçu cephanesi ile iki treni Türk tarafına verdiler.

24 Kasımda Ermeni heyetinin de Gümrü'ye gelmesi ile görüşmelere başlandı.

Ermenistan Cumhuriyetini eski Başvekil Aleksandır Hatisyan, Maliye Nazırı Avram Külhandanyan ve Dahiliye Nazırı Muavini İstepan Gorganyan temsil ederken TBMM yi Doğu Cephesi Komutanı Kâzım Karabekir Paşa, Erzurum Mebusu Süleyman Necati Bey ve Erzurum Valisi Hamid Bey temsil ediyordu.

Müzakerelerde ele alına ilk konu Sevr Antlaşmasının reddiydi.

Ermeniler eğer barış istiyorlarsa Sevr Antlaşmasını reddetmeliydiler.

Bundan sonrasını biraz Sami'ce anlatacağın. Ben fiili öğretmenlik yaptığım yıllarda da böyle anlatırdım

konuları.

Hatisyan " Gümrü'ye gelmemiz Sevr Antlaşmasını reddettiğimiz bir göstergesi değil midir? " Diyerek kıvırmaya çalıştıysa da Kazım Karabekir Paşa " Yemezler gülüm. " Diye cevap verdi.

Hatisyan " Yahu Sevr Antlaşması zaten sınırlarla ilgili bir antlaşma. Biz de burada sınırlarımızı belirleyeceğimize göre Sevr konusuna girmeden güzel güzel konuşalım işte" Dedi.

Bu sefer de Hamit Bey " Sevr, bizim için geçersiz bir antlaşmadır. O antlaşmayı kabul eden bir devletle barış masasına oturamayız. Barış masasına oturmadığımız takdirde başınıza nelerin geleceğini varın siz düşünün artık." Deyince Ermeni tarafının eli ayağı titredi.

Hamit Bey ayrıca Ermenilerin daha altı gün önce İngiltere kralına gönderdikleri " Kurtar bizi baba" mealindeki telgrafı da Ermenilerin yüzüne çarpınca bu sefer hepten sap sarı oldular. Türk tarafı her şeyden haberdardı. " O telgrafı biz yollamadık. Bizim Eçmiyazın papazının halt etmesi." Filan deseler se de Türk Heyetinde bu daleveraları yutacak göz yoktu.

"Eğer barış istiyorsanız Sevr'i reddettiğinizi belirten imzalı bir belge verin bize" Dedi bizimkiler.

Ermeniler çaresiz aşağıdaki belgeyi yazıp imzaladılar:27 Kasım 1920 de. (Bu belge 1 Aralık 1920 de Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlandı.)

Sevr muahedesinin(ANTLAŞMASININ) ke-en-lem-yekûn ad edilmesi(SANKİ BÖYLE BİR ANTLAŞMA HİÇ YOKMUŞ GİBİ KABUL EDİLMESİ) hakkında Türkiye Büyük millet Meclisi Hükümeti Heyeti Murahhasası tarafından Ermeni murahhaslarına vaki olan tahriri teklife Ermeniler sureti atide münderic (SURETİ GELECEKTE [HABERİN DEVAMI KASTEDİLİYOR] EKLİ) cevabı vermişlerdir:

'Sevr muahedesini Türkiye'nin menafı-i hayatına münafi ve muzır ad eden (SEVR ANTLAŞMASINI TÜRKİYENİN HAYATININ MENFAATLERİNE KARŞI VE ZARARLI KABUL EDEN)Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti, Ermenistan Hükümeti'nin hürriyet ve İstiklâlini tanımak ve ona hürmet etmekle beraber Ermenistan'ın inkişaf(GELİŞME) ve tealisi(YÜCELMESİ) için teminat-ı hakikiye (GERÇEK BİR TEMİNAT) vermeye amade bulunduğunu beyan eylemesine nazaran iki devlet arasında yeni bir devre-i münasebat (İLİŞKİ DÖNEMİ) küşad (AÇMAK, BAŞLATMAK) ve devamlı bir sulh ile münasebat-ı dostane tesis eylemek emeliyle Ermenistan Cumhuriyeti Sulh Heyeti 27 Teşrin-i Sani 36 tarihinde bade zeval saat dördte (ÖĞLEDEN SONRA SAAT DÖRTTE) akdedilen birinci içtimada tarafınızdan vuku bulan tahriri teklife cevaben Sevr Muahedesini red eylediğini beyan eyler.

27 Teşrin-i Sani /1336 İmza Ermenistan Cumhuriyeti Sulh Heyeti Murahhasası Reisi Hatisyan"

Okuyucular için bu belki de fazla dikkat çekici bir olay olmayabilir ama aslında o kadar önemliydi ki...

Önemliydi çünkü:

Ermenistan heyetinin Sevr Antlaşması'nı reddetmesi ile Amerika Başkanı Wilson'un sınırlarını çizdiği Büyük Ermenistan hayaline son nokta konuşmuş oldu. Zira Wilson'un Sevr Antlaşması'na dayanarak çizdiği Ermenistan haritasının artık bir anlamı kalmadı. Yaşanan bu gelişmeler karşısında bağımsız Ermenistan'ın sınırlarının çizildiğinin açıklanması gerek Amerika'nın gerekse müttefiklerin prestijini sarsacak bir skandal olacağından dolayı İngiltere hemen harekete geçerek, Wilson'dan Ermenistan'la ilgili raporunu kamuoyuna duyurmamasını istedi. Wilson bunun üzerine çizmiş olduğu Ermenistan sınırlarını açıklamaktan vazgeçti. (Wilson bu sınırları 22 Kasım 1920 de çizmişti.) [Wilson'un daha önce 1918 yılında ilkelerini ortaya koyduğunda çizdiği bir harita daha vardı. O harita ile resimdeki harita çok karıştırılır. Resimdeki harita Sevr'e göre çizdiği haritadır.]

Türk Heyeti'nin belirlediği sınırın kabul edilmesiyle başlanan görüşmeler 2/3 Aralık 1920 tarihinde bir anlaşmayla sonuçlandı.

Şimdi dikkatlice okuyun ve Ermeni'nin nasıl sıçamaz Ermeni olduğunu görün hep birlikte.

Gümrü Antlaşması denilen bu antlaşmaya göre:

1. Türkiye ile Ermenistan arasındaki savaş durumuna son verilmiştir.
2. Türkiye ile Ermenistan arasındaki sınır, Aşağı Karasu'nun döküldüğü yerden başlayarak Aras Irmağı, Kekaç kuzeyine kadar Arpaçay, daha sonra Karahan Deresi, Tiğnis batısı-Büyük Kımlı doğusu-KızıltaşBüyük Akbaba Dağı çizgisinden oluşur. Sınır çizgisinin kesin biçimde belirlenmesi işi, bu antlaşmanın imzası gününden iki hafta sonra karma bir komisyonca yerinde yapılacaktır.
3. TBMM Hükümeti, ikinci maddede sözü geçen sınır ile Osmanlı sınırı arasında bulunup işbu antlaşma uyarınca Türkiye'de kalacak olan ve üzerine Türkiye'nin tarihsel, etnik ve hukuksal ilişkisi inkâr edilemez toprakların hukuksal durumu konusunda Ermenistan Cumhuriyeti istediği takdirde asıl halkının tümüyle geri dönmesinin gerçekleşebilmesi için Antlaşmanın onaylanmasından sonra üç yıl geçince plebisite başvurmaya kabul eder.
4. Emperyalist devletlerin kışkırtma ve özendirmeleri sonucu olarak, düzen ve güvenliği bozucu eylemlere bundan böyle imkân bırakılmaması yolundaki iyi niyeti nedeniyle, Erivan (Ermenistan) Cumhuriyeti, iç güvenliği korumağa yetecek düzeyde hafif silahlı jandarma kuvveti ve ülkeyi savunmaya ayrılan sekiz dağ ya da sahra topu ile yirmi makineli tüfeğe sahip ücretle tutulacak bin beş yüz askerden oluşan bir birlikten fazla bir askersel kuruluşa izin vermeyeceğini yükümlenir. Ermenistan'da zorunlu

askerlik olmayacak ancak ülkeyi dış düşmanlara karşı savunmak için tahkimat yapmak ve bu tahkimata istediği kadar ağır toplar yerleştirmekte Ermenistan Cumhuriyeti özgürdür. (Ermeni, tam anlamıyla "Sıçamaz Ermeni haline getirilmiş.)

5. Barışın yapılmasından sonra Erivan'a yerleşecek Türkiye'nin siyasal temsilcisinin ya da Büyükelçisinin yukarıda sözü edilen konularda her zaman denetleme ve soruşturma yapmasına Erivan Hükümeti izin vermediği işbu antlaşma ile kabul etmiştir. Buna karşılık Ermenistan Hükümeti istemde bulunursa TBMM Hükümeti Ermenistan'a silahlı yardımda bulunmayı yükümlenir.

6. Bağlı taraflar, Büyük Savaş sırasında düşman ordularına katılarak kendi devletlerine karşı silah kullanmış ya da işgal altındaki topraklar üzerinde toptan kırımlara katılmış olanlar dışındaki göçmenlerin, eski sınırlar içindeki yurtlarına dönmelerine izin verir. Böylece ülkelerine döneceklerin en uygar ülkelerdeki azınlıkların yararlandıkları haklarından bütünüyle yararlanmalarını, karşılıklı olarak yükümlenirler. (Sıradan bir hüküm gibi görünen bu madde dikkatle incelendiğinde Ermenistan Hükümeti'nin bazı Ermenilerin düşman ordularına katıldığını, devlete karşı silah kullandıklarını ve katliam yaptıklarını kabul ettiği görülür. Türkiye'nin ise; ülkeden ayrılanların geri dönmelerini kabul etmesi, özel bir Ermeni düşmanlığı ve takıntısının bulunmadığını göstermesi açısından önemlidir.)

7. Altıncı maddede sözü geçen göçmenlerden iş bu antlaşmanın onayı ve onay belgelerinin verişimi gününden sonra bir yıl süre içinde yurtlarına dönmeyenler o maddenin verdiği haklardan yararlanamayacakları gibi tasarruf haklarına ilişkin savları da geçerli olmayacaktır.

8. TBMM Hükümeti iki yıldan beri silâh altında tutmak zorunda kaldığı ordunun büyük harcamalar gerektirmiş olmasına karşın, Ermenistan'a karşı girişmek zorunluluğunda kaldığı savaş nedeniyle hakkı olan zarar gideriminden, benimsenip açıklanan insancıl ve hukuksal ilkelere uymak isteği ile vazgeçmiştir.(Türkiye, bir iyi niyet göstergesi olarak Ermenilerden alması gereken her türlü tazminattan vaz geçiyor.)

Bundan başka taraflar büyük savaş sırasında ortaya çıkan zorluklar ve tasarruf hakkındaki değişikliklerin gerektirdiği zarar gideriminden de aklanmışlardır.

9. TBMM Hükümeti Erivan Cumhuriyeti'ne, 2. maddede belirlenen sınır içinde egemenliğini bütünüyle geliştirmek ve güçlendirmek üzere içtenlikle yardımda bulunmayı yükümlenir.

10. Erivan Cumhuriyeti TBMM'ce kesinlikle reddedilmiş olan (Sevr) Antlaşmasını hükümsüz sayıp bunu ve kimi emperyalist hükümet ve siyasal çevreler elinde bir kışkırtma aracı olan Avrupa ve Amerika'daki Temsilci Heyetlerini geri çağırma, bundan böyle iki ülke arasındaki her türlü yanlış düşünceleri ortadan kaldırmak iyi niyetiyle yükümlendiğini açıklar. Ermenistan Cumhuriyeti barış ve esenlik içinde gelişmesini sağlama ve Türkiye'nin komşuluk haklarına saygılı olma doğrultusundaki iyi niyetlerinin bir

kanıtı olmak üzere, emperyalist amaçlar güderek, iki ulusun barış ve esenliğini tehlikeye sokan haris, savaşçı kişileri hükümet yönetiminden uzak tutmayı yükümlenir.

11. Ermenistan Cumhuriyeti'nin toprakları üzerinde yaşayan Müslüman halkın haklarını korumak ve onların dinsel ve kültürel özellikleri içinde gelişmelerini sağlamak için, toplumsal biçimde örgütlenmelerini, müftülerin doğrudan doğruya Müslüman toplumca seçilmesini ve yerel müftülerin seçecekleri Baş Müftünün memurluk görevinin TBMM Şer'iyeye Vekâleti'nce onaylanmasını kabul ederek yükümlenir.

12. Bağlıklı tafralardan her biri, karşı tarafla ilintili kişi ve malların kendi demiryolları ve genellikle tüm ulaşım yolları üzerinden özgürce geçmelerini ve öteki tarafın denize ya da herhangi bir ülkeye transitini, hiçbir biçimde engellememeği yükümlenir. Türkiye Hükümeti, Şerur, Nahcivan, Şahtahtı ve Culfa yoluyla İran ve Ermenistan arasında transit işlerin serbestliğini sağlar. Ermenistan Hükümeti, Azerbaycan, İran, Gürcistan ve Türkiye arasında eşya, araba, vagon ve tüm transit işlerden vergi almamağı yükümlenir. Türkiye Devleti, varlık ve yaşamına emperyalistler tarafından girişilmesi kesinlikle beklenen yıkıcı kışkırtmalara karşı koymak zorunluluğunda bulunduğundan, genel barışın gerçekleşmesine değin ulaşım serbestliğini bozmamak koşulu ile dördüncü maddede sözü edilen sayıdan fazla silah sokulmamasını önlemek için, Erivan Cumhuriyeti içindeki demiryolları ve ulaşım yollarını denetim ve gözetim altında bulunduracaktır. Emperyalist devletlere ilintili resmi olmayan heyetlerin bu ülkeye girme ve sızmalarına taraflar engel olacaklardır.

13. TBMM Hükümeti, devletin bağımsızlığı ve toprak bütünlüğünü tehdit edebilecek saldırılara karşı, işbu antlaşmanın Erivan Cumhuriyeti'ne sağladığı haklara zarar gelmemek koşulu ile Ermenistan içinde geçici olarak askersel önlemler alabilir.

14. Erivan Cumhuriyeti'nce herhangi bir devletle yapılmış olan tüm antlaşmaların Türkiye'yi ilgilendiren ya da Türkiye'nin çıkarlarına zarar hükümlerini geçersiz saymayı bu cumhuriyet kabul eder ve yükümlenir.

15. Bağlıklı taraflar arasında antlaşmanın imzalanmasından sonra ticaret ilişkileri başlayacak ve taraflar büyükelçi ve konsolos atayabilecekler.

16. Telgraf, posta, telefon, konsolosluk ve ticarete ilişkin bağitlar alt komisyonlarca işbu antlaşma hükümleri uyarınca yapılacaktır. Bununla birlikte komşu ülke ve işgal altındaki topraklar ile Ermenistan arasındaki demiryolu, telgraf ve posta ulaşımının bu antlaşma imza edilir edilmez, başlamasına Türkiye Hükümeti'nce izin verilecektir.

17. Bu antlaşma gereğince Ermenistan'a ait olup Türk ordusu işgali altında bulunan toprakların boşaltılması ve tutsakların geri verilmesi ve değiştirilmesi, antlaşmada Ermenistan Hükümeti'ne ilişkin

yükümlülüklerin yerine getirilmesinden sonra gerçekleştirilecektir. Alıkonulan siviller ve devlet ileri gelenleri serbest bırakılacaktır. Tutukluların serbest bırakılma işi alt komisyonca yerine getirilecektir.

18. İşbu antlaşma bir ay içinde onaylanarak, onaylanmış örnekleri Ankara'da verilecektir. Bu hükümlere olan inançla yukarıda adları yazılı yetkili temsilcileri işbu barış ve dostluk antlaşmasını imza etmişlerdir. Antlaşma iki örnek olarak 2 Aralık 1920 günü Gümrü (Aleksandropol)'de düzenlenmiştir. Anlaşmazlık çıkınca Türkçe metine başvurularak çözümlenecektir.

Türkiye İle Ermenistan Demokratik Cumhuriyeti arasında böyle bir antlaşma imza edilir ama Ermenistan topraklarında aynı anda bir Ermenistan Cumhuriyeti daha vardır.

Gümrü Antlaşması görüşmeleri devam ederken 29 Kasım 1920 – Bolşevik Ermeniler, Ermenistan Demokratik Cumhuriyeti karşı ayaklandı ve Ermenistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'ni kurdular.

İşte bu Ermenistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği 10 Aralık 1920 de TBMM ye Görü Antlaşmasını tanımadıklarını, yeni bir antlaşma yapılmak üzere yeniden görüşmelere başlanılmasını teklif etti ve tabii ki " Naaahhh sana yeni görüşme" Cevabını aldı.

Bunun üzerine Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (Kısaca Rusya diyelim yine) Devreye girdi ve 16 Mart 1921 de Türkiye ile aralarında oskova Antlaşması imzalandı.

Bu antlaşma ile Rusya sınırlar 28 Ocak 1920 de Osmanlı Meclis-i Mebusanında belirlenmiş olan Misak-ı Milli sınırlarını kabul ediyor, (Yani o da Sevr'i reddediyor) birbirlerinin rejimlerine saygılı olacaklarını taahhüt ediyordu. Dahası Rusya Kapitülasyonların kaldırıldığını kabul ediyor, Nahcivan'ın koruyuculuğunun Azerbaycan'a ait olduğunu da kabul ediyordu. Buna karşılık bizden istediği Batum'du.Batum'un Gürcistan'a bırakılmasını istedi ve kabul ettik. Zira Rusya Kurtuluş Savaşımıza silah ve para yardımını ancak bu şartı yerine getirirsek gerçekleştirebileceğini açıkça belirtmişti.

Bu antlaşma Ermenilerin tüm hayallerini suya düşürdü. Hele hele de Rusya'nın kabul ettiği Türk sınırları içinde kendi beklentilerine uygun tek bir hususun olmaması Ermeniler için tam şok olmuştu.

Türk ordularının 23 Ağustos-13 Eylül 1921 Tarihleri arasında Sakarya'da büyük bir zafer kazanması Üzerine Rusya " Bu Türkler umduğumdan yaman çıktı. Benim de düşmanım olan İngiltere ve Fransa'ya kök söktürüyorlar. O halde biraz daha yakınlık göstereyim" Dedi ve Moskova Antlaşması ile pürüzlü kalmış bazı noktaları halletmek üzere kendisine bağlı Gürcistan, Ermenistan ve Azerbaycan Cumhuriyetleri ile TBMM arasında 13 Ekim 1921 de bir antlaşma daha imzalandı: Kars Antlaşması.

"1921 Türkiye ile Ermenistan, Azerbaycan ve Gürcistan Arasında Dostluk Antlaşması" başlığını taşıyan Kars Antlaşması, esasında Moskova Antlaşması hükümlerinin Kafkas Cumhuriyetlerince(Azerbaycan,

Gürcistan, Ermenistan) de onaylanmasını sağlamak amacını taşıyordu.

Velhasılıkelam bu üç Kafkas Cumhuriyeti devletinin de önüne Moskova antlaşması konu ve " İmzalayın bakalım " Dendi. İkisi seve seve Ermenistan ise seke seke imzaladı. Başka da çaresi yoktu.

Çok uzattım biliyorum ama Gerek Gümrü, gerek Kars Antlaşmasını imzalamış ve Sevr Antlaşmasını reddetmiş bir Ermenistan'ın o yıllarda baba veya ana olarak gördüğü devletler yüzünden uğradığı hüsrana ortadayken bugün yine aynı analarının, babalarının dürtüklemesiyle Türkiye toprakları üzerinde hak iddia etmesi elbette ki yine kendileri açısından hüsrana sonuçlanacaktır.

Bugün zaman zaman " Türkler soykırım yapmadıysa Türkiye'de yaşayan bunca Ermeni nerede" diyen soran Ermenilere bir soru da biz sorarak bu Ermeni dosyasını kapatıyorum değerli dostlar. (Başka konularda görüşmek dileklerimizle.)

1914 yılında Erivan'da 432682 Ermeni ve 352351 Müslüman yaşamaktaydı. Bugün Erivan'da yaşayan tek Türk-Müslüman yok. Nerede bu yüz binlerce insan?